

## การพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

### Development Guideline to Prevent Sexual Risk Behaviors among Adolescent

ไพจิตร ภูแถมโชติ (Phaichit phoochaemchot)\* วิลาวรรณ ชมนิรัตน์ (Wilawan Chomnirat)\*\*

#### บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นศึกษาในระหว่างเดือนมิถุนายน – ตุลาคม 2554 ประชากรที่ศึกษาเป็นกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มองค์กรในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาสรุปประเด็นและประชุมระดมสมองเพื่อวางแผนการพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น หมายถึง พฤติกรรม 5 พฤติกรรม คือ (1) การแต่งกายตามแฟชั่น (2) การมีเพศสัมพันธ์ร่วมกับการใช้สารเสพติด (3) การเที่ยวกลางคืน (4) การดูสื่อลามก และ (5) การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ผลการศึกษานี้เกิดจากการให้ความหมายพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ตามการรับรู้ของคนในชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและได้แนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

#### ABSTRACT

This action research aimed to investigate sexual risk behaviors among adolescents as well as to develop preventive guideline for sexual risks. The study was conducted from June to October 2011. Population in this study participants consisted of a group of adolescents, a group of parents, a group of community health workers, and a group of community organizational members. Data were collected by focus group discussion and in-depth interview. Content analysis technique was used for data analysis and conclusion of evidence and brainstorming for planning in order to develop the guideline for sexual risk prevention in adolescents. The results showed that sexual risk among the teenagers was related to 5 behaviors including: 1) fashionable dressing; 2) having sexual relationship with drug use; 3) hanging out at night; 4) watching pornographic media; and 5) having sexual involvement at immature age. In conclusion, finding from this study concerning sexual risk in adolescents was informed by adolescents and community members. There was shared learning and Consequently, the guideline is congruent with the community's needs.

**คำสำคัญ:** พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ วัยรุ่น แนวทางการป้องกัน

**Key Words:** Sexual risk behaviors, Adolescents, Guideline to preventive

\* มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนคร นครราชสีมา สาขาวิชาพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

\*\* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการพยาบาลชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

## บทนำ

วัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นไปในลักษณะไม่สอดคล้องกัน ส่งผลให้วัยรุ่นเกิดความสับสน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจ ทำให้ตัดสินใจกระทำพฤติกรรมที่เสี่ยงในด้านต่างๆ รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ (วรารักษ์, 2549; วิโรจน์, 2553) ช่วงวัยรุ่นคือช่วงอายุระหว่าง 10-19 ปี (WHO, 2008) ซึ่งเด็กวัยนี้มีพัฒนาการทางร่างกายและด้านเพศอย่างรวดเร็ว มีแรงขับทางเพศตามธรรมชาติ ต้องการอยากรู้ อยากลองเรื่องเพศ (สมภพ, 2551) ดังนั้นเมื่อสภาพแวดล้อมและสังคมในปัจจุบัน มีการพัฒนาเทคโนโลยีตามกระแสโลกาภิวัตน์ วัยรุ่นสามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ง่าย ทำให้สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป ที่พบบ่อย คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร (สุกรี, 2549; สมภพ, 2551) โดยไม่มีการป้องกัน จนทำให้มีวัยรุ่นหญิงอายุระหว่าง 15-19 ปี ได้กลายเป็นหญิงตั้งครรภ์ ปีละประมาณ 16 ล้านคน (WHO, 2010) และ จากผลการสำรวจวัยรุ่นในยุโรปและแคนาดาที่มีอายุ 15 ปี พบว่าวัยรุ่นหญิง ร้อยละ 20 และวัยรุ่นชายร้อยละ 28 เคยมีเพศสัมพันธ์ ทำให้เสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ขณะยังเด็กและเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคทางเพศสัมพันธ์ (Rebecca S. French et al., 2009)

จากการสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นไทย พบว่าวัยรุ่นมีค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุยังน้อย โดยมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุ 16 ปี ในขณะที่การแต่งงานช้าลงโดยเฉลี่ยอายุ 24 ปี จึงทำให้เกิดช่องว่างที่เกิดขึ้นจากค่าเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับการแต่งงานราว 8 ปี สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์มากขึ้นและยาวนานขึ้น (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2552) เนื่องจากการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นเป็นที่ยอมรับด้วยการแต่งงานเมื่อถึงวัยอันควร แต่เมื่อ

สังคมเปลี่ยนไปวัยรุ่นอยู่ในระบบการศึกษานานขึ้น เป็นเหตุให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานวัยรุ่นและมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกขณะอยู่ในวัยเรียน

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ได้มีผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวข้องกับวัยรุ่นหลายท่านได้ให้ความสนใจ ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่น เพื่อหาสาเหตุ แนวทางป้องกันและวิธีการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น เช่น ถัดดา และคณะ (2547) ศึกษาพัฒนาการแบบบ่งชี้ของเด็กรุ่นไทย บัณฑิตศึกษาด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูในเด็กวัยรุ่น ให้แนวการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว (สุวรรณ, 2549) ให้แนวทางป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยการสอนทักษะชีวิต (อาภาพร, 2552) ให้แนวการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน เป็นต้น จะทำให้วัยรุ่นรับรู้สมรรถนะแห่งตนเองเรื่องสัมพันธ์ทางเพศ อำนาจต่อรองเรื่องเพศ ทักษะการปฏิเสธ การมีคุณค่าในตนเอง รู้จักรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง โดยครอบครัวควรเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น มีการกำกับติดตามดูแล และมีการสื่อสารที่ดีในครอบครัว รวมทั้งชุมชนช่วยกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่ลดโอกาสในการเข้าถึงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

จากแนวทางป้องกันและวิธีการแก้ไข ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการป้องกันปัญหา เนื่องจากปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อน ในการป้องกันปัญหาจึงต้องการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่จะมาร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงานเพื่อป้องกันปัญหารวมถึงร่วมสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยผู้วิจัยเป็นคน

กลางที่ช่วยจัดเวทีให้เกิดการพบปะ สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ดังนั้นจึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เป็นกระบวนการศึกษา ที่จะช่วยให้ชุมชนได้แนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับตามความต้องการของชุมชน

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลคลองขาม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

### กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เมื่อวัยรุ่นก้าวสู่วุฒิภาวะทางเพศ อิทธิพลของฮอร์โมนเพศจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ ทำให้อยากรู้ อยากเห็นในเรื่องเพศสูงขึ้น อยากลอง และมีการเรียนรู้เรื่องเพศจากกลุ่มเพื่อน (วรภรณ์, 2549 ; สมภพ, 2551) โดยวัยรุ่นมองการคบเพื่อนต่างเพศเป็นเรื่องปกติ และให้การยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การมีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก แฟน หรือเพื่อนสนิทมีแนวโน้มสูงขึ้น (สุทธิลักษณ์ และคณะ, 2548) โดยพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ถูกให้ความหมายโดยกลุ่มวัยรุ่นเองและคนในชุมชนที่ศึกษา และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นเกิดจากสาเหตุหลายปัจจัยทั้งด้านตัววัยรุ่น การใช้สารเสพติด การคบเพื่อนกลุ่มเสี่ยง สื่อลามก ค่านิยม สังคมและวัฒนธรรม เกิดในหลายระดับทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน จะเห็นได้ว่าการที่จะช่วยให้วัยรุ่นก้าวผ่านช่วงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมานั้น บุคลากรสาธารณสุข ครอบครัว ชุมชน ควร

ดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้วัยรุ่นหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเสี่ยงทางเพศ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน และมีความสลับซับซ้อนมาก ในการป้องกันปัญหาจึงต้องการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มาร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน รวมถึงร่วมสะท้อนผลการปฏิบัติ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นกระบวนการศึกษา เพื่อพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988) เป็นกระบวนการศึกษา

### วิธีการวิจัย

**ระเบียบวิธีวิจัย** การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

**พื้นที่ที่ทำการวิจัย** เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือหมู่บ้านแห่งหนึ่งในตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

**ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ร่วมวิจัย** ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ชัดเจน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

- **กลุ่มวัยรุ่น** ที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงได้มาโดยผู้วิจัยตรวจสอบรายชื่อเด็กวัยรุ่นที่มีอายุ 10-19 ปี ทั้งเพศหญิงเพศชายตามบัญชีคนในบ้าน (ทร.14) หลังจากนั้นผู้วิจัยให้อสม. พาเข้าไปรู้จักกับกลุ่มเด็กวัยรุ่น โดยการสร้างสัมพันธภาพ อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ และขอสัมภาษณ์เด็กที่บ้านหลังจากผู้ปกครองและเด็กวัยรุ่นยินยอมเป็นอาสาสมัคร ส่วนเด็กวัยรุ่นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้มาโดย การบอกต่อ (Snow ball) ของญาติ เด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เมื่อผู้วิจัยขอสัมภาษณ์เด็กวัยรุ่นยินดีให้ข้อมูล และเป็นคนนำพา

ไปรู้จักกับวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศคนอื่นๆ ที่สามารถให้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและเป็นจริง วัยรุ่นที่ให้ข้อมูลจำนวน 33 คน

- **กลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน**

เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้านที่ศึกษา มีความใกล้ชิดกับวัยรุ่นโดยตรงทำให้เข้าใจพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น และเป็นผู้สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชนที่ให้ข้อมูลจำนวน 16 คน

- **กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข** เป็นให้บริการ

ด้านสุขภาพในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพแก่ผู้รับบริการทุกกลุ่มอายุ รวมทั้งมีบทบาทในการจัดทำแผนงาน โครงการ ประสานงาน ในการดูแลกลุ่มวัยรุ่นในชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน

**การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล**

ผู้วิจัยได้นำเสนอเค้าโครงการทำวิทยานิพนธ์ แก่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยขอนแก่นเพื่อพิจารณารับรอง ตามหมายเลขสำคัญโครงการ HE 542090 และผ่านการพิจารณารับรองเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2554 แล้วผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัย โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมทุกขั้นตอนของการศึกษาดังนี้ (ธาดา, 2551)

- **หลักการเคารพในบุคคล** (Principle of Respect for person) การเคารพในศักดิ์ศรีของคนหรือกลุ่มคน โดยขอความยินยอมด้วยการบอกกล่าวและให้อิสระในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ทราบ เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยได้ซักถาม เพื่อให้การตัดสินใจเข้าร่วมวิจัยเป็นไปด้วยความเข้าใจอธิบายถึงการเก็บรักษาความลับของผู้ร่วมวิจัย และเมื่อผู้ร่วมวิจัยสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จึงให้ผู้ร่วมการวิจัยลงลายมือชื่อเป็นหลักฐานในหนังสือยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดของงานวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับ และที่อยู่ของผู้วิจัยที่สามารถติดต่อได้เมื่อมีปัญหาในการวิจัย

- **หลักการให้คุณประโยชน์** (Principle of Beneficence) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะ

ได้รับจากการเรียนรู้ร่วมกัน การวิจัยไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกาย และจิตใจ ในการจัดกิจกรรมจึงดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยให้มากที่สุด โดย ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล และการทำกิจกรรม โครงการ ไม่กระทบต่องานประจำหรือเวลาเรียนของเด็กวัยรุ่น ผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน

- **หลักความยุติธรรม** (Principle of Justice)

โดย ทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยมีความโปร่งใส และในระหว่างการค้าเนินกิจกรรมการวิจัย เช่น การสนทนากลุ่ม ที่เน้นให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน หากมีการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยรับฟังความคิดเห็นทั้งสองฝ่ายโดยมีความยุติธรรมไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ร่วมวิจัยมีสิทธิที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว ไม่ตอบคำถามที่ทำให้รู้สึกอึดอัดไม่สบายใจ และสามารถยุติการสนทนาได้ตลอดเวลา โดยที่การปฏิเสธนั้นจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ร่วมวิจัย และสมาชิกในครอบครัว

**เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือวิจัยที่สำคัญ ต้องมีทักษะในการวิจัยเชิงคุณภาพ (เพชรน้อย, 2552) และมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ได้แก่

1. แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน

2. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน จัดสนทนากลุ่มๆละ 1 ครั้ง เพื่อให้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้

วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ วิธีการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นที่ผ่านมา

3. แบบบันทึกภาคสนาม (field notes) เป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการบันทึกจากเทปเสียง โดยระบุวัน เวลา สถานที่ กิจกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะดำเนินกิจกรรม

#### กระบวนการดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้แนวคิดของ Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988) โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ

**ระยะที่ 1 ระยะศึกษาสถานการณ์และวิเคราะห์สภาพปัญหาร่วมกัน** โดยทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างสัมพันธภาพกับชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน ถึงสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหามาตรารวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มวัยรุ่นชายและหญิงในประเด็นเกี่ยวกับการดูแลของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง บุคคลที่มีส่วนในการสอนและวิธีการสอนเรื่องเพศ พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น และแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยผู้วิจัยมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม(participant observation) และบันทึกภาคสนาม (field notes) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการสนทนากลุ่มผู้ปกครองและองค์กรชุมชนชุมชน กลุ่มวัยรุ่น และกลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สนทนาในประเด็นความหมายของพฤติกรรมเสี่ยง การรับรู้ของชุมชนต่อพฤติกรรมเสี่ยง ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง และแนวทางป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากกลุ่ม แล้วนำข้อมูลของแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์

**ระยะที่ 2 ระยะวางแผนดำเนินงาน** ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 มาพิจารณาปัจจัย

เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น พิจารณาแหล่งประโยชน์ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว ร่วมกันหากิจกรรม หรือโครงการที่มาสสนับสนุนให้เกิดแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และตัดสินใจร่วมกันในการเลือกกิจกรรม โครงการ ซึ่งในระยะวางแผนผู้เข้าร่วมกระบวนการเป็นกลุ่มเดิมที่ให้ข้อมูลในระยะวิเคราะห์สถานการณ์โดยแต่ละกลุ่มเสนอตัวแทนเพื่อเข้าร่วมประชุมระดมสมอง การประชุมระดมสมองครั้งที่ 1 เพื่อคืนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มองค์กรในชุมชน และร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการประชุมระดมสมองครั้งที่ 2 เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็น ในประเด็น 1) กิจกรรมที่ชุมชนต้องการเรียนรู้ร่วมกัน 2) งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการ 3) กำหนด วัน เวลา สถานที่ และผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมโครงการ

**ระยะที่ 3 ระยะปฏิบัติตามแผนและตรวจสอบการปฏิบัติ** ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติตามแผนงาน กิจกรรม โครงการที่กำหนดไว้ที่ได้จากข้อสรุปของทั้ง 3 กลุ่มในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ประเมินการปฏิบัติ โดยการสังเกต การสะท้อนคิด ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดไว้ ถ้าพบปัญหาหรืออุปสรรค ร่วมกันประเมินเพื่อนำไปสู่การวางแผนใหม่ในวงจรต่อไป

**ระยะที่ 4 ระยะการประเมินผล** แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ และการประเมินผลสรุปการศึกษา โดยประเมินทั้งวิธีการ กิจกรรม และกระบวนการ ที่กำหนดเป็นแนวทางป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น รวมทั้งประเมินพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

ของวัยรุ่นในชุมชน และประเมินผลโครงการที่กำหนดขึ้นร่วมกันในระยะวางแผนดำเนินงาน

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงบรรยาย โดยการหาความถี่ ร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

### ผลการวิจัย

#### 1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวัยรุ่น

วัยรุ่นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 33 คน ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.60 เพศชาย ร้อยละ 42.40 อายุ 13-15 ปี ร้อยละ 51.52 รองลงมา อายุ 16-19 ปี ร้อยละ 42.42 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 45.45 รองลงมา กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 39.40 สถานภาพสมรสของบิดามารดา ส่วนใหญ่อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 63.70 รองลงมา หย่าร้าง/แยกทาง ร้อยละ 27.20 การพักอาศัย ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา ร้อยละ 51.50 รองลงมา พักอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ ร้อยละ 42.40

2. ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ตามการรับรู้ของชุมชน หมายถึงการแสดงออกใน 5 พฤติกรรม คือ 1) การแต่งกายตามแฟชั่น 2) การมีเพศสัมพันธ์ร่วมกับการใช้สารเสพติด 3) การเที่ยวกลางคืน 4) การดูสื่อลามก และ 5) การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

3. ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น เกิดจากเหตุส่งเสริม 5 ปัจจัย คือ 1) ครอบครัวแตกแยก จากการศึกษาพบว่า มีเด็กวัยรุ่นที่พ่อแม่หย่าร้าง ร้อยละ 27.20 หรือบางครอบครัวพ่อแม่ต้องไปทำงานต่างถิ่น วัยรุ่นจึงต้องอาศัยอยู่กับญาติ ทำให้เด็กวัยรุ่นขาดความรัก ความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษา เวลาทุกข์ใจ สอดคล้องกับการศึกษาของ (คุณฉวี; ศรีอยบุญ, 2551) ศึกษาการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น

ในชนบทอีสาน กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นชายหญิง อายุ 12-25 ปี ที่กำลังศึกษาและไม่ศึกษาต่อแล้ว ที่อาศัยในชุมชนใกล้เมืองและชุมชนไกลเมือง ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ สภาพการอยู่อาศัยของครอบครัว สถานภาพสมรสของครอบครัว ครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้าง ครอบครัวที่บิดามารดาไปทำงานต่างถิ่น เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและยาเสพติด 2) สื่อลามก สอดคล้องกับการศึกษาของ (จิตติพร; สุริยพร; กัญจน์ และณวนัน, 2550) ศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงในโรงเรียนอาชีวศึกษา ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 1 - 3 สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง พบว่า วิชิตี และสื่อลามก ทำให้เกิดความรู้สึกทางเพศ และเป็นปัจจัย นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น 3) ธรรมชาติวัยรุ่น จากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนในร่างกายวัยรุ่น มีลักษณะพัฒนาการตามวัย ส่งผลให้เด็กเป็นหนุ่มสาวเร็ว ตั้งแต่อายุน้อย มีร่างกายเติบโตแต่จิตใจยังเป็นเด็ก ยังไม่ความพร้อมของวุฒิภาวะทางความคิด มีปัญหาทางอารมณ์ มีการตัดสินใจเร็ว หุนหันพลันแล่น 4) อิทธิพลเพื่อน เนื่องจากวัยรุ่นต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ดังนั้นเมื่อเพื่อน ๆ มีค่านิยมในการมีแฟน ตั้งแต่อายุน้อย และถือการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องปกติในกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจึงเกิดแรงทำทลาย และถูกชักจูงจากเพื่อน ๆ ให้ปฏิบัติตาม (จันทิชาติ, 2547) และ 5) การดื่มสุราและการใช้สารเสพติด สอดคล้องกับจากการศึกษาของ (สมพล, 2550) ศึกษาการประเมินพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชนไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ หรือใช้สารเสพติดก่อนมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 30.8

#### 4. การพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

##### 4.1 แนวทางการแต่งกายที่เหมาะสม

โดย การสร้างกระแสในการแต่งกายที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ได้แก่ 1) การอภิปรายร่วมกับกลุ่มเด็ก

วัยรุ่น ในประเด็นการแต่งกายตามแฟชั่น ผลที่จะเกิดตามจากการแต่งกายตามแฟชั่น ซึ่งเป็นการแต่งกายที่หล่อแหลม 2) การสนทนากลุ่มพ่อแม่/ผู้ปกครอง ให้ช่วยตรวจตราดูแลการแต่งกายของบุตรหลานก่อนออกจากบ้าน ถ้าพบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมควรพูดคุยให้คำแนะนำตักเตือน และผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในการแต่งกายที่เหมาะสม และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน การรณรงค์การแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองหรือการแต่งกายที่สุภาพเมื่อไปทำบุญ และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบ

**4.2 แนวทางป้องกันการดื่มสุราและการใช้สารเสพติด** ได้แก่ 1) การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้วัยรุ่น เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการป้องกันตน โดยอภิปรายร่วมกับกลุ่มเด็กวัยรุ่นในประเด็นสุราเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ผลกระทบจากการดื่มสุราและการใช้สารเสพติด และฝึกปฏิบัติทักษะชีวิต เช่น ทักษะการปฏิเสธ 2) การให้ความรู้ผู้ปกครอง เพื่อช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมวัยรุ่น และผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีโดยไม่ดื่มสุราและไม่ใช้สารเสพติด 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการรณรงค์ ลด ละ เลิก สุราและสารเสพติดในหมู่บ้าน รวมทั้งการสร้างแกนนำวัยรุ่นที่ไม่ดื่มสุราและไม่ใช้สารเสพติด

**4.3 แนวทางป้องกันการเที่ยวกลางคืน** ได้แก่ 1) การให้ความรู้เพื่อให้วัยรุ่นเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยการอภิปรายร่วมกับกลุ่มเด็กวัยรุ่น ในประเด็นการออกไปเที่ยวกลางคืนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เพื่อให้วัยรุ่นตระหนักในสิ่งที่ได้เรียนรู้และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงของตนเองและการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติทักษะชีวิต 2) การให้ความรู้ผู้ปกครองในการเฝ้าระวังพฤติกรรมบุตรหลาน และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเฝ้าระวังพฤติกรรมของวัยรุ่น

**4.4 แนวทางป้องกันการดูสื่อลามก** ได้แก่ 1) การเรียนรู้ทักษะชีวิต โดยใช้กรณีตัวอย่างจากชีวิตทัศน์ในประเด็นการตระหนักรู้ในตน เพื่อให้วัยรุ่นเข้าใจตนเองมากขึ้น เรียนรู้ว่าอะไรดี/ไม่ดี สิ่งควรทำ/ไม่

ควรทำ 2) การให้ความรู้ผู้ปกครองในการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของบุตรหลาน และบอกสอนการใช้สื่อที่เหมาะสม และเมื่อดูสื่อโทรทัศน์ที่มีฉากหล่อแหลม สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องได้ รวมทั้งผู้ปกครองทำตัวเป็นแบบอย่างโดยไม่ดูสื่อลามก 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน โดย กำหนดข้อตกลงร่วมกันในการเป็นหมู่บ้านปลอดสื่อลามก และจัดตั้งกรรมการหมู่บ้านเพื่อดูแลตรวจตราการซื้อขายสื่อลามกในชุมชน

**4.5 แนวทางป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร** ได้แก่ 1) การให้ความรู้ในเรื่องเพศศึกษา ให้ความรู้เกี่ยวกับส่งเสริมค่านิยมและทัศนคติที่ดีงามเช่น การรักนวลสงวนตัว 2) การให้ความรู้แนวปฏิบัติ เพื่อให้วัยรุ่นสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เสี่ยงได้ เช่น ไม่อยู่ด้วยกันตามลำพัง สอดส่องสองกับแฟน ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ใช้สารเสพติด ไม่ดูสื่อที่ขี้ขลาดทางเพศ 3) การมีส่วนร่วมของครอบครัว โดย ผู้ปกครองมีเวลาดูแลและให้คำแนะนำกับบุตรหลาน มีการสื่อสารที่ดี รวมทั้งคอยให้กำลังใจ ชื่นชมเมื่อบุตรหลานมีพฤติกรรมที่ดีงาม และหากบุตรหลานทำผิดพลาดไป ไม่ควรซ้ำเติมหรือดุด่าด้วยถ้อยคำที่รุนแรงทำให้เจ็บช้ำใจ ควรให้อภัยและปลอบใจ และ 4) การเฝ้าระวัง/สังเกตพฤติกรรมบุตรหลาน เมื่อมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป เช่น การกลับบ้านไม่ตรงเวลา การคบเพื่อนต่างเพศ การพูดคุยโทรศัพท์นาน การดื่มเหล้า การไปเที่ยวในเวลากลางคืน 5) การมีส่วนร่วมของโรงเรียน ในการสอนเรื่องเพศศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สร้างแกนนำวัยรุ่น ที่สามารถเป็นที่ปรึกษาเพื่อนได้ และจัดกิจกรรมให้วัยรุ่นเรียนรู้ทักษะชีวิตในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันตนเองไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

**4.6 แนวทางป้องกันโดยการสร้างเครือข่ายในชุมชน** ได้แก่ 1) พัฒนาแนวปฏิบัติ (Practice guideline) เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นร่วมกัน 2) กำหนดแนวทางการนำแนว

ปฏิบัติสู่การปฏิบัติจริง โดยจัดประชุมระดมสมอง ร่วมกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์การบริหารส่วน ตำบล 3) ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสัมพันธภาพระหว่าง หน่วยงาน โดยให้องค์กรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของชุมชน 4) โรงเรียนจัดกิจกรรมประชุม ผู้ปกครอง และเยี่ยมบ้านนักเรียนเทอมละ 1 ครั้ง รวมทั้ง ดูแลพฤติกรรมเด็กวัยรุ่น หากพบเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยง ทางโรงเรียนควรจะติดต่อกับผู้ปกครองโดยตรง มีการ สนับสนุนเด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมดี เป็นแบบอย่างเพื่อน ให้ขวัญและกำลังใจโดยแสดงความชื่นชม และ 5) ชุมชน เฝ้าระวังพฤติกรรมเด็กวัยรุ่นทั้งในระบบโรงเรียนและ นอกโรงเรียนร่วมกัน โดย จัดสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้วัยรุ่นปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ

### การอภิปรายผล

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) นี้ มี เป้าหมายเพื่อพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ทางเพศของวัยรุ่น การศึกษาครั้งนี้อภิปรายผลการศึกษาดังนี้

**อภิปรายผลด้านกระบวนการ** ทำให้ชุมชนเกิด กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันคือ มีการวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ร่วมกันระดม ความคิด ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน แล้วนำเสนอ กิจกรรมโครงการที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ รวมถึงร่วมมือปฏิบัติและสะท้อนผลการปฏิบัติ ชุมชน เกิดความตระหนักในการป้องกันและแก้ไขปัญหา พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น การศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับกระบวนการดำเนินการวิจัยตามแนวคิด ของ Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988) ซึ่ง มีกระบวนการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน โดยมีการวางแผนทั้งในระยะศึกษาสถานการณ์และวิเคราะห์ สภาพปัญหา และระยะวางแผนดำเนินงาน โดยวางแผน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนา กลุ่ม และการบันทึกเทปเสียง ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงประเด็น แล้ววางแผนกำหนดกิจกรรม โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน 2) การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ร่วมกัน ใน ระหว่างการปฏิบัติมีการสังเกต การสะท้อนคิด ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติ หากพบปัญหาหรือ อุปสรรคร่วมกันประเมินเพื่อนำสู่การวางแผนใหม่ โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ที่ช่วยจัดและดำเนินการให้คนในชุมชน ได้พบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ภายใต้บรรยากาศของมิตรภาพ ความร่วมมือร่วมใจ ในการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตาม วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเอง 3) การ ประเมินผล ประเมินจากกระบวนการวิจัยทั้งเป็น ทางการและไม่ใช่เป็นการจากการสังเกต การ สัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัย และจากการสะท้อน วิธีการ กิจกรรม โครงการ ที่กำหนดไว้ในระยะวางแผนและ ระยะปฏิบัติตามแผน ทำให้ได้องค์ความรู้ที่เกิดจาก กระบวนการแก้ปัญหา โดยกระบวนการเรียนรู้ของ คนในชุมชนแม้ว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด แต่ทำให้คนได้รู้จักข้อดีข้อด้อยของตนเอง ยอมรับ ตนเองทั้งในข้อดีข้อด้อย สามารถจัดการกับ พฤติกรรมเสี่ยงของตนเองได้ รวมทั้งนำไปสู่การ ยอมรับผู้อื่น รับฟังผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น และที่สำคัญ ที่สุดคือคนในชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการ คิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา (นิตย, 2546)

**อภิปรายผลด้านผลลัพธ์** จากการศึกษาทำให้ ได้แนวปฏิบัติ (Practice guideline) เพื่อป้องกัน พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น โดยกำหนด แนวทางปฏิบัติร่วมกันทั้งกลุ่มวัยรุ่น ผู้ปกครอง และ กลุ่มองค์กรในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 6 ด้าน ดังนี้ 1) การแต่งกายที่เหมาะสม จะช่วยให้ วัยรุ่นหนีปลอดภัยจากการถูกข่มขืน ถูกล่วงละเมิด ทางเพศจากผู้ชาย (ชลลดา, 2550) 2) การป้องกันการ คืบคลานและการใช้สารเสพติดพบว่า หากวัยรุ่น ไม่คืบคลานและเสพสารเสพติด ไม่คบเพื่อนที่คืบคลาน จะไม่มีอาการติดยาเสพติด ขาดสติในการยับยั้งชั่งใจ สามารถป้องกันตนเองไม่ให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทาง

เพศได้(สมพล, 2550) 3) การป้องกันการเที่ยวกลางคืน พบว่าการที่วัยรุ่นไม่ไปเที่ยวกลางคืน ตามสถานบันเทิง สถานที่เปลี่ยวปลอดภัยคนพบเห็น การไม่อยู่ในที่ลับตา ผู้ปกครอง มีส่วนช่วยป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของวัยรุ่น (ณมน, 2552) 4) การป้องกันการดูสื่อลามก พบว่าหากวัยรุ่นใช้เทคโนโลยีในทางที่เป็นประโยชน์ ใช้ ค้นคว้าหาความรู้ทางวิชาการ มีผู้ปกครองและครูใน โรงเรียนช่วยแนะนำในการใช้สื่อที่เหมาะสม ไม่ดูสื่อ ลามก อนาคตจากอินเทอร์เน็ต คลิปวิดีโอจาก โทรศัพท์มือถือ จะช่วยป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ (จิตพร; สุริย์พร; กัญจน์ และณวนี, 2552) 5) การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร พบว่า ครอบครัว ควร ให้ความรักความอบอุ่น เป็นเพื่อนที่ดี ผู้ปกครองควรเอาใจใส่ลูกหลาน สอนสิ่งที่ดีชี้ให้เห็นผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น และสามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ลูกหลานได้ ส่วน โรงเรียนควรให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศสัมพันธ์แก่ วัยรุ่น เป็นแบบอย่างที่ดี และช่วยเหลือให้คำปรึกษาเมื่อ ทุกข์ใจ รวมทั้งชุมชนควรปรับปรุงวัฒนธรรมประเพณีที่ ไม่เหมาะสม ผู้ใหญ่ในชุมชนร่วมดูแลลูกหลานก่อนเข้าสู่ วัยรุ่น จะช่วยป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ของวัยรุ่น (ศรีวรรณ; กรรณิกา, 2549) และ6) การ ป้องกันโดยการสร้างเครือข่ายในชุมชน พบว่าการ สนับสนุนเด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมดี เป็นแบบอย่างเพื่อน ให้ขวัญและกำลังใจ โดยแสดงความชื่นชม โดยการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน มีเครือข่าย ดูแลวัยรุ่นทำให้ผู้ปกครองเข้าใจบุตรหลานมากขึ้น และ วัยรุ่นมีศักยภาพในการดูแลสุขภาพทางเพศของตนเอง (วารุณี; ประคิม; พัชร และพูนทรัพย์, 2549)

การนำแนวปฏิบัติไปทดลองใช้ มีประเด็น ปัญหาที่พบ คือ แนวปฏิบัติขาดความชัดเจนในการ กำหนดให้ผู้ปฏิบัติผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงพัฒนาแนวปฏิบัติ ใหม่ให้สอดคล้องการนำไปปฏิบัติจริงโดย จัดทำเป็นคู่มือ เพื่อให้กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มองค์กรใน ชุมชน นำแนวปฏิบัติไปใช้ได้ง่ายขึ้น และเพื่อให้ วัยรุ่นหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศใน 5 พฤติกรรม

โดยการพิจารณาบททบทวนตนเองจากการประเมิน แบบทดสอบในคู่มือ ผลลัพธ์ของการพัฒนาแนว ทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น พบว่า ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา และคนในชุมชนมีความพึงพอใจ ต่อการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาแนวทางการ ป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

## บทวิจารณ์

1. ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของวัยรุ่น เป็นความหมายที่สะท้อนออกมาจาก มุมมองของคน ในชุมชน ตามการรับรู้จาก ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

2. การมีส่วนร่วม จากการศึกษาจะเห็น ได้ว่าการพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ทางเพศของวัยรุ่น สามารถสำเร็จได้จากการมีส่วนร่วม ของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นการให้คนใน ชุมชนได้มาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จะทำ ให้คนได้รู้จักตนเองและยอมรับตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ ความเข้าใจและยอมรับคนอื่น เข้าใจในปัญหา เห็น ความสำคัญของปัญหา และมีความมุ่งมั่นที่จะ แก้ไขปัญหา

3. การเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) การเรียนรู้ของผู้วิจัย ตลอดกระบวนการศึกษาครั้งนี้ ได้ส่งเสริมให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้อย่างมากทั้งจาก การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้จากอาจารย์ที่ ปรึกษา และการเรียนรู้จากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง สิ่งที่ ผู้วิจัยได้เรียนรู้ ได้แก่ (1) การเรียนรู้การบริหาร จัดการโครงการวิจัย (2) การบริหารจัดการเวลา (3) การเรียนรู้เกี่ยวกับวิทยากรกระบวนการ(Facilitator) คือ เป็นคนกลางที่ช่วยจัดและดำเนินการให้คนในชุมชน ได้พบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหา ร่วมกัน แต่การทำงานในชุมชนจนกลายเป็นคนใน อาจทำให้เกิดความลำเอียงในการรับฟังความคิดเห็น

ของกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้วิจัยได้ ดังนั้นผู้วิจัยต้องทบทวนบทบาทตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อคงความเป็นคนกลางตลอดกระบวนการวิจัย 2) การเรียนรู้ของคนในชุมชน ในการพัฒนาแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาร่วมกัน 3) การเรียนรู้ของเครือข่ายในชุมชน การวิจัยครั้งนี้ทำให้กลุ่มองค์กรในชุมชนเกิดการทำงานเป็นแบบเป็นหุ้นส่วนกัน ทำให้ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน เกิดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เกิดเครือข่ายการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

### สรุปผลการวิจัย

หลังการกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ชุมชนได้ร่วมลงมือปฏิบัติและสะท้อนผลการปฏิบัติ พบว่าแนวทางยังไม่ชัดเจนในการกำหนดผู้ปฏิบัติ จึงประชุมร่วมกันปรับแนวปฏิบัติใหม่โดยจัดทำเป็นคู่มือ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ง่ายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

### ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ควรศึกษาผลของการนำแนวทางการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ไปปฏิบัติจริงว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการใช้อย่างไร เพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนา และขยายผลการศึกษาในชุมชนใกล้เคียงต่อไป
2. ควรศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการในลักษณะนี้อีกในกลุ่มเด็กวัยรุ่นตอนต้น เนื่องจากเด็กวัยรุ่นเข้าสู่วัยเป็นหนุ่มสาวเร็ว และเป็นการป้องกันก่อนเกิดปัญหา ซึ่งเป็นมาตรการเชิงรุกที่จะช่วยให้เด็กวัยรุ่นตอนต้นมีพลังภูมิคุ้มกันตนเอง

3. ควรศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในด้านการปลูกฝังค่านิยมทางเพศ และบรรทัดฐานของครอบครัว ชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่มีผลต่อพฤติกรรมวัยรุ่น

### กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาวัณย์ ชมนิรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษา คอยชี้แนะ และให้กำลังใจ ตลอดจนช่วยตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ เป็นอย่างดีทุกขั้นตอน ขอขอบพระคุณกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มองค์กรในชุมชนในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านขาม ที่กรุณาให้ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณโรงพยาบาลยางตลาดที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้

### เอกสารอ้างอิง

- จันทิตา พุกยานนท์. 2547. Adolescent Sexual Health. ใน พัฒน์ มหาโชคเสถียรวัฒนา, สุวรรณ เรืองกาญจนเศรษฐ์, วิสุธณ บุญสิทธิ, วิโรจน์ อริย์กุล (บรรณาธิการ). กลยุทธ์การดูแลและสร้างเสริมสุขภาพ “วัยรุ่น”. (หน้า 113-123). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชัยเจริญ.
- ชลลดา ศรีเดช. 2550. การเห็นคุณค่าพรหมจารีของวัยรุ่นหญิง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิตติพร อิงคถาวรวงศ์, สุริย์พร กฤษเจริญ, กัญจน์ พลอินทร์ และณยานี จรูญศักดิ์. 2550.

พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิงใน  
โรงเรียนอาชีวศึกษา [ฉบับอิเล็กทรอนิกส์].  
สงขลานครินทร์เวชสาร. 25(6), 511-519.  
ณมน ธนินธญากร. 2552. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ  
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตเทศบาล  
ขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.  
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา  
พัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.  
คุณิณี อายุวัฒน์ และสร้อยบุญญ ทราชทอง. 2551.  
การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นใน  
ชนบทอีสาน. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].  
ธาดา สืบหลินวงศ์. 2551. แนวทางจริยธรรมการ  
ทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ. 2550.  
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย.  
นิตย์ ทศนิยม. 2546. การมีส่วนร่วมของชุมชนใน  
การพัฒนาสุขภาพ: แนวคิดและกลวิธี.  
ขอนแก่น: ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข  
ศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์  
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.  
เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย. 2552. หลักการและการใช้  
วิจัยเชิงคุณภาพสำหรับทางการพยาบาลและ  
สุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].  
ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ. 2547. รายงานวิจัย  
ฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย พัฒนาการแบบ  
องค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้าน  
ครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู. กรุงเทพฯ:  
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.  
วารุณี ฟองแก้ว, ประจิน สุฉายา, พัชร วรรกิจพูนผล  
และพูนทรัพย์ โสภารัตน์. 2549. การมีส่วน  
ร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมสุขภาพทาง  
เพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ และการป้องกัน  
เอช ไอ วี ในเด็กวัยรุ่น. โครงการพัฒนาเยาวชน

ครอบครัวและชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์  
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.  
วารารณ์ ตระกูลสฤษดิ์. 2549. จิตวิทยาการปรับตัว.  
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริม  
วิชาการ.  
วิโรจน์ อารีกุล. 2553. การดูแลสุขภาพและการให้  
คำแนะนำวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:  
รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด.  
ศรีวรรณ ทาวงศ์มาและกรรณิกา มณีวรรณ. 2549.  
บทบาทชาวเขาเผ่าม้งและการปรับเปลี่ยน  
พฤติกรรมทางเพศ. ศูนย์พัฒนาอนามัยพื้นที่  
สูง  
กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.  
สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก  
เยาวชน  
ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. 2552.  
แนวทางการดำเนินงานโครงการคาราวาน  
เสริมสร้างเด็ก ปี 2552. กรุงเทพฯ: กระทรวง  
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.  
สมภพ เรืองตระกูล. 2551. จิตเวชเด็กและวัยรุ่น.  
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.  
สมพล วันตะเมธ. 2550. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ  
และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทาง  
เพศของเยาวชนไทยในเขตพื้นที่กรุงเทพ  
มหานคร [ฉบับอิเล็กทรอนิกส์]. วารสาร  
ประชากรศาสตร์, 22(2), 1-13.  
สุทธิลักษณ์ ตั้งกุลบริบูรณ์, พัทธวีไล ศรีแสง, ศุภ  
วัฒนากร วงศ์ชนวสุ, สุดาดี ศรีสุดดา, และ  
พร้อมจิต ห่อนบุญนิม. 2548. รายงานการ  
วิจัยการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการอบรม  
เลี้ยงดูและการพัฒนาทักษะชีวิตแก่นักเรียน  
และวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและ  
สารเสพติด. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุกรี สุวรรณจุฑะ. 2549. Current Views of

Adolescent Health in Thailand. ใน สุวรรณ  
เรื่องกาญจนเศรษฐ์ และพัฒน์ มหาโชคเลิศ  
วัฒนา (บรรณาธิการ). รู้ทันปัญหาวัยรุ่นยุค  
ใหม่.

(หน้า 1-11). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ปิยอนด์  
เอ็นเทอร์ไพรซ์.

สุวรรณา เรื่องกาญจนเศรษฐ์. 2549. Sexual

Behavior in Thai Teenagers: From Risk  
Factors to Prevention.. ในสุวรรณา เรื่อง  
กาญจนเศรษฐ์และพัฒน์ มหาโชคเลิศวัฒนา  
(บรรณาธิการ). รู้ทันปัญหาวัยรุ่นยุคใหม่.  
(หน้า 1-11). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:  
ปิยอนด์เอ็นเทอร์ไพรซ์.

อภาพร เฝ้าวัฒนา. (2552). การป้องกันพฤติกรรม  
เสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น: การมีส่วนร่วมของ  
ครอบครัวโรงเรียนและชุมชน. กรุงเทพฯ:  
โรงพิมพ์โนเบิล.

Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). The Action  
Research planner. (ส.วาสนา ประवालพฤษย์,  
ผู้แปล). กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ  
กระทรวงศึกษาธิการ.

Rebecca S. French et al. (2009). Contraception for  
adolescents. Journal Best Practice &  
Research Clinical Obstetrics and  
Gynaecology, (23), 233-247.

World Health Organization.(2008.Promoting  
adolescent sexual and reproductive health  
though school In low income countries:  
an information brief. Department of Child  
and Adolescent Health and Development

Geneva, [http://www.Sero.who.int/EN/section-13/section\\_1245.htm](http://www.Sero.who.int/EN/section-13/section_1245.htm).

World Health Organization. (2010). Adolescent  
pregnancy. [Online] [cited 2010 Aug 14].  
Available from:

[http://www.who.int/making\\_pregnancy\\_safer/topics/adolescent\\_pregnancy/en/print.htm](http://www.who.int/making_pregnancy_safer/topics/adolescent_pregnancy/en/print.htm).